

KULTURDEPARTEMENTET

Kulturdepartementets priser for barne- og ungdomslitteratur utgitt i 2015

Tale ved juryleder Anne Kristin Lande ved prisutdelingen 4. mars 2016

Kjære vinnere av Kulturdepartementets priser; forfattere, illustratører, tegneserieskapere og oversettere. Kjære statssekretær og kjære alle dere andre som på en eller annen måte er engasjert i eller jobber med og for barneboka, enten dere nå er forleggere, formidlere, bibliotekarer, lærere eller kritikere.

Dette er en festdag. Dette er den dagen i året da lyskasterne settes på den norske barneboka. Ellers i året kan det som kjent være så som så med oppmerksomheten, og nettopp derfor kjennes denne dagen og denne premieringen som desto viktigere. Den er viktig for dere som lager alle disse flotte bøkene, men den er muligens enda viktigere for den store og uensartede gruppen disse bøkene skrives, illustreres og oversettes for, for barna og for ungdommen.

Og jeg vil gjerne si at jeg synes det er stor stas at vi har et Kulturdepartement som ser det viktige i å støtte den kunstneriske barne- og ungdomsboka, enten det nå er i roman-, bildebok- og fagbokform, enten det gjelder etablerte forfattere eller debutanter, eller det gjelder illustrasjon, oversettelse og tegneserier. Prisen ble delt ut første gang i 1948 og den ble innstiftet som en del av det store gjenreisningsprosjektet etter krigen. Og gjennom skiftende regjeringer med skiftende politisk og økonomisk

virkelighet har Kulturdepartementet holdt fast ved denne viktige delen av det litterære Norge. De har vært med på å løfte barneboka, ikke trivialisere den, Så: Hurra for dem også!

Årets jury har bestått av Anne Schäffer, Mari Eeg, Ketil Kolstad, Lars Rune Waage og undertegnede. Og vi har gjennom hele det siste året lest oss gjennom store deler av årets produksjon. Det er mange bøker, nesten en om dagen, og det er nesten i meste laget når en tenker seg om. Nå kan en jo si at det er mange tynne bøker bland disse, men du verden hvor mange tykke det er også.

Når jeg skal forsøke å oppsummere året 2015, så er det særlig en ting som slår en. Det er det sterke visuelle innslaget det er i år. Vi har sett flere romaner hvor tekst og bilde spiller på lag, fortellinger hvor tekstene ikke kunne ha vært utgitt uten illustrasjonene og omvendt. Vi har sett historiske fortellinger fortalt i bildebokform. Vi har sett tradisjonelt faglitterært innhold som biografier og industrihistorie utgitt både som bildebok og som tegneserie. Vi har sett eventyr utgitt som enten bildebok eller kanskje er det en tegneserie? Dette gir uansett spennende, nyskapende og kunstneriske bøker som er med på å flytte grenser. Og hva mer kan vi egentlig ønske oss?

Når det gjelder innhold, har det slått oss at det nå kommer flere bøker hvor de introverte får en stemme. Det gjelder bøker som: Veronika Erstad og Bo Gaustads *Kattejenta*, Torun Lians *Reserveprinsesse Andersen*, Anna Fiskes *Hemmelige hytter* og for ikke å glemme Liv Marit Webergs *Det er heldigvis ingen som trenger meg*.

Det er også flere bøker der kjønnsoverskridelser og kjønnsidentitet blir problematisert eller skal man si «humorisert». Det å sette ting på hodet er en tradisjonell, men effektiv måte å peke på skjevheter på. Men det er flere og flere bøker som rett og slett

er godt gammeldags morsomme! Og da tenker jeg på de bøkene som gir oss et humoristisk skrått blikk på livet.

Dette skråblikket kommer helt tydelig til uttrykk i årets LITTERATURPRIS, som i år går til Inga H. Sætre for *Fyrvokterne*. Her i dette originale universet møter vi fyrvokterdøtrene Sølvi og Astrid som bor alene sammen med sauene Bææ på Allting-ø. De er såre fornøyde med livet der verden utenfor øya kun viser seg i det havet skyller i land; enten det nå er hermetikkbokser uten etikett, et dukkehus, eller en skinnveske full av 1000-lapper. Helt til det en dag banker på døra...

Inga H. Sætre har skrevet og illustrert en magisk, lekende og klok bok. Humor, fantasi, litt tristesse og mye livsvisdom kommer til uttrykk i tekst og bilder. En hemmelighetsfull roman, hvor magien ligger i blandingen av slapstickhumor og pussige innfall, og en undertekst som maner til måtehold, tilstedeværelse og kjærighet til naturen og de nære ting. Sætre sprenger grensene for de kategoriene juryen vanligvis opererer med. Dette er en visuell roman, et skattekart i tekst og bilder der leseren kan bli med på en skattejakt der underlige ord, rare vendinger og lekende dramatikk beriker den som leter.

BILDEBOKPRISEN går til Stian Hole for *Morkels alfabet*, som er en oppfølger til *Annas himmel* fra 2013, men som også står godt på egne ben, og som godt kan leses som en frittstående fortelling. Anna er nå blitt nesten tenåring, og i denne boka, som utforsker det fantastiske, såre og udefinerbare landskapet mellom det å være barn og det å være voksen, ser vi at hun har kommet videre i livet. Forsatsen slår an en dempet tone; et grafisk sort/hvitt skoglandskap om vinteren, gylne skygger og fotspor i våt snø bærer bud om lysere tider. Det samme landskapet avslutter fortellingen, nå et grønnsvær ispedd forglemmegei og nyperoser. I sidene mellom brettes det ut en inderlig og eksistensiell fortelling om vennskap og undring med henvisninger til

detaljer fra Holes tidligere bøker. Nå handler det om Morkel som legger ut mystiske lapper som spor. Anna leser lappene, og finner etter hvert også gutten som gjemmer seg i skogen og samler på ord. I Holes sømløse collager gir pekere til annen kunst og litteratur nye opplevelser underveis for store og små. Samtidig evner forfatteren å la historien om en ensom gutt, omsorgssvikt og et vennskap som tangerer voksen kjærlighet, skinne gjennom bildebokas visuelle landskap.

FAGBOKPRISEN blir delt mellom Marta Breen, Jenny Jordahl og Madeleine Schultz for boka *F-ordet. 155 grunner til å være feminist*. Denne faktaboka er forfriskende og original både i framstilling og i uttrykk. Det er en håndbok for nye, unge feminister – og for alle de som lurere på hva feminisme egentlig er. Boka er gjennomillustrert og benytter seg av ulike teksttyper og virkemidler tilpasset stoffet. Utvalget varierer fra lister som for eksempel «10 ting dine meningsmotstandere kommer til å si – og hva du kan svare», til personlige beretninger, klipp fra aviser, nyheter, fra googlesøk og tegneserier. Alle eksemplene er dagsaktuelle og gjenkjennelige, og viser hvordan kjønn blir behandlet ulikt i hverdagen. Den fristende innpakningen og det tydelige budskapet binder sammen de ulike teksttypene til en helhetlig utgivelse, der de yngste leserne har noe å strekke seg etter og vokse inn i, og der de eldste får en inngang til videre lesing. Tekstene er presentert med humor, alvor og varme, til ettertanke og diskusjon.

DEBUTANTPRISEN går til Alice Lima de Faria for *Det var ikke jeg! sa Robinhund*. Her debuterer Alice Lima de Faria som forfatter. Hun har tidligere markert seg som en spennende illustratør. Robinhund har en kjempesnill storebror. I barnehagen må Robinhund være uten sitt store idol, og det er ikke så greit. Det skjer masse dumme ting i barnehagen, og Robinhund får skylda. Hvordan håndterer man sånt som er vanskelig, når ting bare blir som de blir? Alice Lima de Faria ivaretar barneperspektivet

på en ypperlig måte, og det er lett å kjenne seg igjen i både karakterene og situasjonene. Hun har laget en bildebok som forsvarer gutten som «det blir litt mye av», og hun gjør det elegant og uten å moralisere. Illustrasjonene er lekne og uttrykksfulle, og fargebruken er gjennomtenkt og innbydende. Kontraster mellom det blå-grønne og det rød-rosa forsterker opplevelsen av Robinhunds temperament og følelser. Tekst og bilde kommuniserer godt, og sammen tilfører de personlighet og liv til karakterene. Dette er en helstøpt bildebok.

ILLUSTRASJONSPRISEN går til Bo Gaustad for illustrasjonene til Veronika Erstads *Kattejenta*. Hun gir ekstra liv og innhold til fortellingen om den spesielle kattejenta Ruth. Ikke at Ruth likner en katt, men hun er en person som identifiserer seg med en katts stolte og selvstendige holdning til livet. Illustrasjonene er sjarmerende, varme og fulle av humor. Samtidig er de med på å underbygge de litt vanskelige motsetningene i Ruths vesen. I dette tilsynelatende enkle universet spiller illustrasjonene på lag med historien. Gaustad løfter fortellingen til noe helt utenom det vanlige med sin sterke og karakteristiske skisseaktige strek, og ikke minst ved fargebruk som står i stil til de mange og varierte stemningene i boka. Bildene er fulle av bevegelse, men også av ro. Man får en sterk fornemmelse av at Bo Gaustad er på Ruths parti når tilværelsen blir for komplisert.

TEGNESERIEPRISEN går til Øystein Runde, forfatter, og Knut André Solberg, illustratør, for *Futen*. Her er de to tilbake med en ny bok om Futen. Futen jobber som skatteinnkrever i en verden som befinner seg i krysningspunktet mellom norske folkeeventyr og amerikanske superheltstriper. Og det blir det stor humor av. Boka består av to historier, og i begge drar Futen ut for å skattlegge sine medborgere. På vegen blir det både gladvold og snertne replikkvekslinger. Her er mange elegante spark til nåtidige og virkelighetsnære konstruksjoner som byråkrati og norsk arbeidsliv. Det

har blitt et episk overskuddsprosjekt hvor Solberg og Runde slipper galskapen løs. Og vi lar oss mer enn gjerne underholde. Tegningene er dyktig utført i svart hvitt, og bokens design er intet mindre enn lekker.

OVERSETTERPRISEN går til Hilde Stubhaug for oversettelsen fra amerikansk-engelsk av Andrew Smiths *Gresshoppejungel*. Her har hennes oversettelse bevart den opprinnelige stemningen og følelsen som finnes i originalen. Varmen steker, sommerdagene er lange - og gutten Austin har uendelige mengder med fritid. Den søvnige byen Ealing har ikke mye å tilby verken ham, kjæresten Shann eller kompisen Bobby, som er forelsket i ham. Men Austin tar ting som det kommer – og han har en herlig tilbakelent, tørrvittig og kul måte å fortelle på: Her er digresjoner og utsettelse, filosofiske standpunkt og fengende one-linere. Stubhaug opprettholder det språklige tempoet i den innholdsmettede handlingen. Verken livet og sommeren blir den samme etter at et glass inneholdende peststamme 412E knuser og fører til at kjempestore gresshopper begynner å spise av Ealings intetanende befolkning. *Gresshoppejungel* er realistisk og fantastisk, morsom og dystopisk, uvanlig og veldig vanlig på samme tid.

Når det gjelder oversettelsene, så er det noen ting som muligens bør påpekes. Det ene er at den alt overveiende delen av det som oversettes kommer fra engelskspråklige land, faktisk med en overvekt fra USA. Mange av disse er såkalte langserier enten med fantasy og/eller dystopiske temaer, eller det er «dagbok-aktige», lettbente humorserier. Det kommer naturlig nok noe fra våre nærmeste naboland, men hva med resten av Europa, for ikke å si hva med resten av verden? Men vi ser også at flere tradisjonelle klassikere har fått ny språkdrakt. Det dreier seg om alt fra Antoine de Saint-Exuperys *Den lille Prinsen*, Johanna Spyris *Heidi-bøker* og Astrid Lindgren tre bøker om *Pippi Langstrømpe*.

Som jag sa innledningsvis har dette vært et visuelt sterkt år. Og det er fristende å minne om Alice' ord fra 1865 om bøker, for helt i begynnelsen av boka *Alice i eventyrland* reflekterer hun etter å ha «kikkert et par ganger i boken søsteren leste i, men det var verken bilder eller noen som snakket sammen i den, «og hva er en bok godt for» tenkte Alice, «uten bilder og noen som snakker sammen?» (Arne Rustes oversettelse fra 2003).

Dette er vektige ord fra en av vestens viktigste barnebokklassikere, et 150 år gammelt utsagn som også kunne ha vært sagt om årets norske barne- og ungdomsbokutgivelser. Hva ville disse bøkene ha vært uten illustrasjonene? Så en slags oppsummering på dette flotte og visuelle året 2015 kan være at bokåret har vært tradisjonelt og nyskapende, originalt og alminnelig, og at både tradisjon og fornyelse er av ypperste klasse.